

DOC. DR. ALGIRDAS JAKUBČIONIS APIE LIETUVOS KONSTITUCIJAS

1918-1922 metų konstitucijos istorinėje perspektyvoje

[...] Lietuvos konstitucinės raidos kelias, atvedęs į 1922 metų Konstituciją, prasidėjo 1918 m., kai vasario 16 d. buvo priimtas Nepriklausomybės atkūrimo aktas (nutarimas). Jis nustatė tam tikras konstitucines gaires Lietuvos valstybės valdžios ir valdymo institucijų kūrimui, valstybės gyvavimui ir būsimosioms konstitucijoms. Šiuo požiūriu jame svarbiais esminiais teiginiais yra: 1) Atkuriamą nepriklausoma Lietuvos valstybę; 2) Tarybos, kaip krašto gyventojų interesus atstovaujančios institucijos, tikslu, paskelbiama atkurti „nepriklausomą demokratiniiais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę“¹. Šios nuostatos buvo nenaudingos Vokietijai, netenkino ir vokiečių okupacinės valdžios pareigūnų Lietuvoje. Vokietija po jai palankios separatinės Brest-Litovsko taikos su Rusija jautėsi sustiprėjusi ir beveik nekreipė dėmesio į Lietuvos Tarybą (Valstybės Tarybą) bei jos priimtus aktus. Okupacinė valdžia visaip varžė Tarybos veikimo laisvę, uždarinėjo laikraščius, trukdė steigti ir plėsti mokykloms, nepripažino ir nekreipė dėmesio į Vasario 16-osios Aktą. Tokie Lietuvos Tarybos siekiai ypač netenkino krašto gyventojų vokiečių. Aleksandras Stulginskis atsiminimuose rašė, jog vokiečių dvarininkai 1918 m. balandžio mėnesį agitavo už Lietuvos prisijungimą prie Prūsijos. Radviliškio vokiečių dvarininkas Ertelis siūlė atleisti ūkininkus nuo rekvizicijų ir baudų, jei jie pasirašys tokį prašymą. Panevėžio apskrityje grafas Kaiserlingas rinko gyventojų parašus rezoliucijai, kurioje buvo reikalaujama „sąjungos su Vokietija“, prašoma Vokietijos imperatoriaus „maloniai priimti Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės karūną sau“ bei pareiškama, kad Nepriklausomybės Aktas buvo priimtas „neturint tam reikalui nei Lietuvos gyventojų pavedimo bei įgaliavimo, nepasisakius tuo klausimu didžiausiai Lietuvos gyventojų daliai“².

Tiek okupacinės administracijos, tiek ir vietos vokiečių spaudimas vertė Tarybos narius nuspręsti: 1) nusileisti vokiečiams; 2) laviruoti tarp krašto interesų bei vokiečių reikalavimų; 3) stengtis laimėti laiko iki numanomos karo pabaigos. Pastarosios dvi tendencijos vyravo, tad neatsitiktinai norėta kviešti Lietuvos karaliumi Vokietijos Viurtembergo hercogą Vilhelmą fon Urachą, nors tuo ir buvo nesilaikoma Vasario 16-osios Akto, numačiusio, kad valstybės santvarką - respublika ar monarchija — spręs Steigiamasis Seimas.

1918 m. liepos 11d. tokį sprendimą priėmė Taryba. Lietuvių išeivijos teisininkas Juozas Bronius Laučka monarchijos įvedimą laikė nesuderinamu nei su Vasario 16-osios Aktu, nei su 1917 m. Vilniaus konferencijos nutarimų dvasia ir raide³. Mykolas Rėmeris tai pat nepritarė: „monarchizmo principo laikymasis [...] atrodė ne vietoje“⁴. Neigiamai šį Tarybos žingsnį įvertino ir istorikas Alfredas Erichas Senas (A. E. Senn): „Vokiečio išrinkimas karaliumi labai pakenkė Tarybos reputacijai [...]“⁵. Toks žingsnis saistė Lietuvą su karą pralaiminčia Vokietija, o ne Antantės šalimis ir kraštui buvo nenaudingas. Be to, Europoje žlugo monarchijos ir Lietuva, kviesdamasi karalių, nepataikė eiti į koją su laiko dvasia. Todėl tokia Valstybės Tarybos nuostata visai pagrįstai sukėlė kairiosios opozicijos protestus, juolab kad Vasario 16-osios Akte buvo pasakyta, jog valstybės santvarką galės nustatyti tik Steigiamasis Seimas. Šiuo klausimu bendros nuomonės nebuvo netgi tarp dešiniųjų Tarybos narių,

¹ Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917-1918 m. Vilnius, 1991. - p. 208.

² Stulginskis A. Atsiminimai. Chicago, 1980. - p. 257-258.

³ Laučka J. Keletas žvilgsnių į Lietuvos 1922 m. Konstituciją: jos kilmė ir pagrindiniai principai, // Aidai. 1985, Nr. 3. - p. 134.

⁴ Riomeris M. Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos. T. 1. Kaunas, 1937. - p. 50.

⁵ Senn A. E. Lietuvos valstybės atkūrimas 1918-1920. Vilnius, 1992. - p. 3355.

tačiau jie balsavo už monarchiją, paklisdami Tarybos vadovybės autoritetui. Netiesiogiai tokius apsisprendimo motyvus liudija Prano Dovydaičio atsiminimai: „Aš buvau tik eilinis Tarybos narys ir nebuvo pašvenčiamas į „slaptą diplomatiją“, kurią vedė Tarybos prezidiumas. Apie tokius, pavyzdžiui, nutarimus, kaip Lietuvos „karą liaus“ rinkimai, aš ir dar vienas kitas iš mūsų frakcijos buvome painformuoti tikrai tuomet, kai jau viskas buvo nutarta [...]“⁶.

1918 m. lapkričio 2 d. Valstybės Taryba priėmė pirmąją Konstituciją - „Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatinius dėsnius“. Ji turėjo galioti laikinai iki būsimojo Steigiamojo Seimo nutarimo dėl valstybės santvarkos pagrindų. Laikinoji Konstitucija valstybės pagrindų nefiksavo, tik nusakė esminius valdžios ir valdymo organų funkcionavimo bruožus, piliečių teises ir pareigas bei numatė Steigiamojo Seimo sušaukimo tvarką. P. Klimo nuomone, tos Konstitucijos dėsniai „gali būti lakonizmo pavyzdžiu“⁷. Kad ir kaip būtų 1918 m. pabaigoje Konstitucijos priėmimas ir Vyriausybės sudarymas buvo svarbiausieji valstybės atkūrimo žingsniai.

(Iš: Mūsų konstitucingumo raida. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 2003, p. 37-48)

---

⁶ Dovydaitis Pr. Kodėl Vasario šešiolikta, o ne kurią nors kitą to ar kito mėnesio dieną? // Darbininkas. 1930, Nr. 7.

⁷ Klimas P. Iš mano atsiminimų. Boston, 1979. - p. 170.